

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2020.02.100>
УДК 811.161.2'26

М.А. БОВСУНОВСЬКА, аспірантка
відділу стилістики, культури мови
та соціолінгвістики,
Інститут української мови НАН України
вул. М. Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: mariabovsynovska@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4982-9579>

МОВИ В КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ ЖИТОМИРЩИНИ

У статті схарактеризовано національно-мовну самоідентифікацію мешканців північного регіону України за даними масового опитування 2017 р., її порівняно з відповідями студентів житомирських ЗВО та зіставлено з даними цього регіону за 2006 р. У 2017 р. порівняно із 2006 в північному регіоні на 28 % збільшилася кількість людей, які обирають українську мову співрозмовника, проте лише близько 30% не переходять на російську мову співрозмовника (за 16% у 2006 р.). З'ясовано, що в царині споживання інформації поширена двомовність, яка сягає 50–60%. Мешканці досліджуваної території мають змогу задовольняти свої культурно-інформаційні потреби (споживання теле- та радіопродукції, ЗМІ, читання книжок) українською та російською мовами, меншою мірою це можуть робити нацменшини, зокрема поляки.

Ключові слова: мовна поведінка, мовна ситуація, мовна самоідентифікація, мовна стійкість, ситуативний вибір мови, мовний конформізм, перемикання мовних кодів.

Мовна ситуація в Україні, зокрема склад використовуваних у суспільстві мов та їх функціональний розподіл, є не лише складною, але й відмінною в різних регіонах. На північній території України екзоглосність мовної ситуації зумовлена поліетнічністю складу населення, який формувався в різні періоди внаслідок певних історичних подій, загальнодержавницькою політикою загалом і мовною зокрема. Тут у більшості царин використовуються українська, російська, обмежено мови нацменшин (польська, ідиш), а також поширені різні перехідні говірки української та білоруської мов, суржик тощо. Як і загалом на всій території України, так і на цій за радянських часів зростав відсоток уживання російської

Цитування: Бовсуновська М.А. Мови в культурно-інформаційному просторі Житомирщини. *Українська мова*. 2020. № 2 (74). С. 100–111. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2020.02.100>

мови та зменшувався української, відбувалося переселення на територію області росіян, які працювали в різних царинах та поширювали вжиток російської мови, часто асимілюючи місцеве населення, частина етнічних українців змінювала мовно-культурну ідентичність з української на російську. Асимілювалися в українському мовному просторі й поляки, утративши свою мовну ідентичність переважно на користь української мови. Активна свідома русифікація призупинена від часу проголошення незалежності України, але її наслідки відчуваються й досі.

Нині мовна ситуація північного регіону України окремо детально залишається не описаною, не простежено особливості мовної поведінки мешканців на цій території, насамперед, чи існує залежність вибору мови від певних соціальних умов і від власних соціальних характеристик мовців. Натомість для успішної реалізації державної мовної політики потрібно мати інформацію про стан справ усередині регіонів, про залежність мовної поведінки їхніх мешканців від певних соціальних умов і від власних соціальних характеристик мовців саме цього регіону. Загальнонаціональні опитування, зокрема з питань, що стосуються мови, дають змогу схарактеризувати загальну мовну ситуацію в країні та порівняти її за регіонами. Водночас матеріал загальних статистично достовірних опитувань не можна членувати безкінечно, оскільки він тоді втрачає свою достовірність.

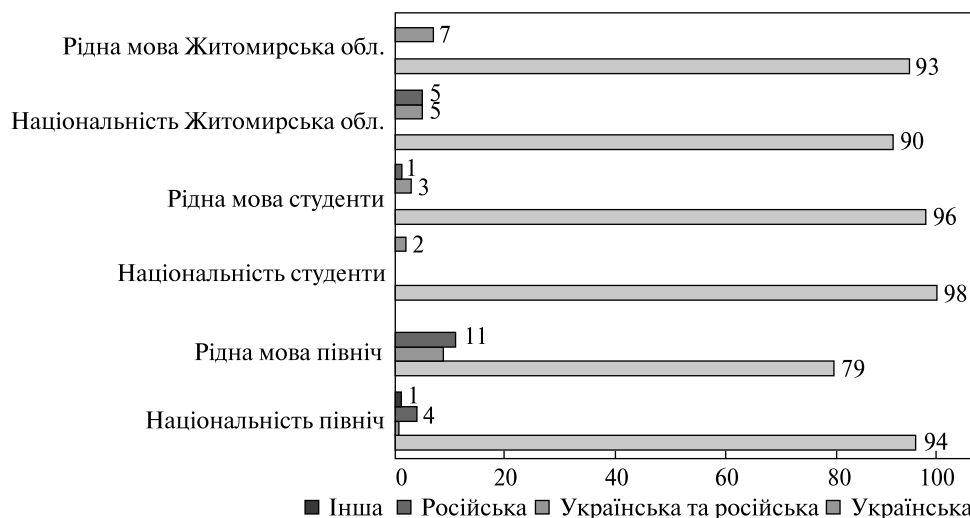
У цій статті використано матеріали масового опитування 2017 р.¹ в частині, яка стосується північного регіону загалом (Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська області та м. Київ), аналогічні дані опитування 2006 р., зібрані у 2006 р. міжнародною дослідницькою групою під керівництвом Juliane Besters-Dilger [10] (інформацію безпосередньо з бази даних надала Г.М. Залізник, яка була координатором соціопитування в обох дослідженнях), та результати власних опитувань, проведених в Житомирській області загалом у 2017–2018 рр. (2886 осіб) та серед студентів закладів вищої освіти міста Житомира у 2018 р. (336 осіб). На підставі цих даних схарактеризовано функціонування мов у культурно-інформаційному просторі Житомирщини на тлі загальної мовної ситуації у північному регіоні загалом і Житомирській області зокрема.

Мовна ситуація та мовна поведінка в умовах білінгвізму були в полі зору багатьох українських дослідників, зокрема Т. Бурди [3], Н. Бікової [2], Г. Залізник [5; 6], Л. Масенко [8; 9], С. Соколової [14–17], Т. Миколенко [11], І. Кудрейко [7], Л. Белея [1] та інших дослідників. Дефініції мовної ситуації зводяться переважно до того, що під цим терміном більшість мовознавців розуміють «сукупність форм існування (а також стилів) однієї мови чи сукупність мов у їх територіально-соціальних взаємовідносинах і функціональній взаємодії в межах певних географічних

¹ Загалом опитано 2007 респондентів, представлено всі області України, об'єднані в 5 регіонів, різні типи населених пунктів, різні вікові та соціальні групи інформантів. Детальніше параметри опитування подано у статті [17].

регіонів або адміністративно-політичних утворень» [13: 163]. О. Данилевська зазначає, що «... доречно говорити про вузьке та широке трактування поняття «мовна ситуація» [4: 16]. За вузького трактування мовні ситуації витлумачують як лінгвогеографічну (ареальну) єдність мов, які сусідять у межах соціуму, взаємодіючи між собою. За ширшого підходу в трактуванні мовну ситуацію визначають як суспільний стан національної спільноти, характер її мовної свідомості, пов'язаної із задоволенням комунікативних потреб за допомогою однієї або кількох мов. У межах цього підходу мовні ситуації витлумачують як «умови і стан функціонування мов та конкретні сфери їх використання» [4: 16]. Отже, серед значної кількості лінгвістичних праць, присвячених мовній ситуації, не спостерігаємо значних розбіжностей у потрактуванні цього явища, відмінності спостерігаються в її описах. Виокремлюють кількісні, якісні, оцінні параметри, за якими досліджують мовну ситуацію. Мовну ситуацію можна аналізувати з позицій однієї мови й її варіантів, білінгвізму, диглосії, мультилінгвізму тощо. Як зауважує С. Соколова, українська соціолінгвістика на сьогодні не має конкретного опису мовної ситуації в нас [14: 5–6]. Опрацювавши літературу з аналізованої проблеми, під мовною ситуацією розумітимемо становище, у якому перебуває / перебувають мова / мови на певній території. Отже, комплексний опис мовної ситуації як у країні загалом, так і в окремому її регіоні, передбачає оцінювання цілого комплексу кількісних, якісних і оцінних параметрів, зокрема й мовної поведінки носіїв різних мовних кодів у різних комунікативних ситуаціях.

Мовну поведінку як соціолінгвістичне поняття досліджували О. Данилевська [4], О. Михальчук [12], І. Стернін [18], О. Шумарова [19; 20] та ін. Вибір мови в конкретній комунікативній ситуації є одним з основних критеріїв оцінки мовної ситуації, зокрема білінгвальної [20: 45]. Досить детально описує історію, наповнення та функціонування терміна «мовна поведінка» в українській соціолінгвістиці О. Михальчук, під яким розуміє «вибір мовного коду, що виявляється через мовну діяльність або соціально вмотивовані зміни в мовній свідомості окремого носія чи мовної групи і зумовлений системою взаємопов'язаних соціальних, правових, психологічних і соціокультурних чинників, які є визначальними у стосунках мова і людина, мова і спільнота, мова і суспільство» [12: 37]. Авторка аналізує зв'язки мовної поведінки з такими категоріями, як «мовна свідомість», «мовна лояльність», «мовні права», простежує вплив різних чинників на формування цього поняття, окреслює його структуру та соціолінгвістичні параметри, розмежовує індивідуальну та колективну мовну поведінку тощо [12]. У наших дослідженнях ми аналізуємо вибір мов (перемикання кодів) респондентами в процесі спілкування у двомовній ситуації, отже, то під поняттям «мовна поведінка» розуміємо всю сукупність мовленнєвих дій і їхніх форм, що розглядаються насамперед у соціально-комунікативному аспекті, тобто вибір мови / мовного коду тією самою особою / групою осіб в різних ситуаціях. Північноукраїнський ареал у цьому аспекті залишається описаним недостатньо.

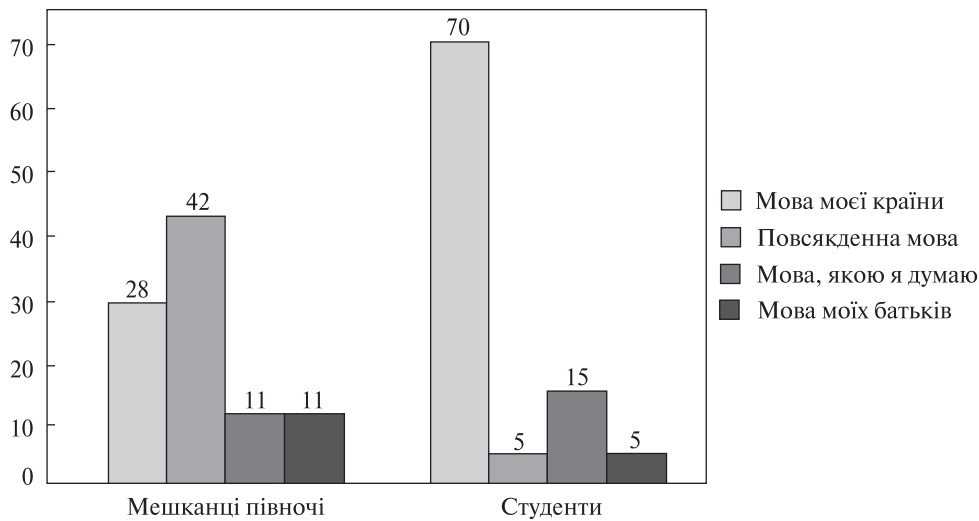
Діаграма 1. Національно-мовна самоідентифікація студентів, мешканців півночі загалом та жителів Житомирщини зокрема.

За даними масового опитування 2017 р., 94% мешканців північного регіону² (діаграма 1) визначили себе українцями за національністю, натомість лише 79% назвали рідною українську мову (11% — російську мову за 4% етнічних росіян), ще 9% не змогли однозначно визначитись і назвали рідними дві мови. За результатами опитування 2006 р. українську вважали рідною 68%, а російську 20% респондентів. Серед опитаних нами жителів Житомирської області 90% записалися українцями і 93% назвали рідною українську мову, за 5% етнічних росіян і 7% тих, хто назвав рідною російську мову. Якщо порівнювати це з даними перепису населення 2001 р., то тоді в Житомирській області українцями себе назвали 90%, росіянами — 5%, інші національності становили 5% (серед них 3,5% поляків); українську визнали рідною мовою 93%, російську 7%. Отже, мовна самоідентифікація українців Житомирської області вища порівняно з мешканцями північного регіону загалом.

Перерозподіл у мовній самоідентифікації жителів Житомирщини відбувся за рахунок представників інших етносів (5% опитаних), які, замість мови своєї національності, стали вважати рідною українську або російську мови. В опитаних нами студентів етнічна самоідентифікація (українців — 98%, інших — 2%, росіян — немає) майже збігається з мовною (українська — 96%, російська — 3%, інша — 1%).

Нижчий показник етнічного і мовного самоусвідомлення населення півночі загалом пов'язаний із тим, що значна частина опитаних респондентів потрапили під процеси русифікації, а студенти вже народилися в незалежній Україні, коли цей процес був призупинений.

² Крім Житомирської області, до північного регіону зараховано Київську, Сумську, Чернігівську області та м. Київ.

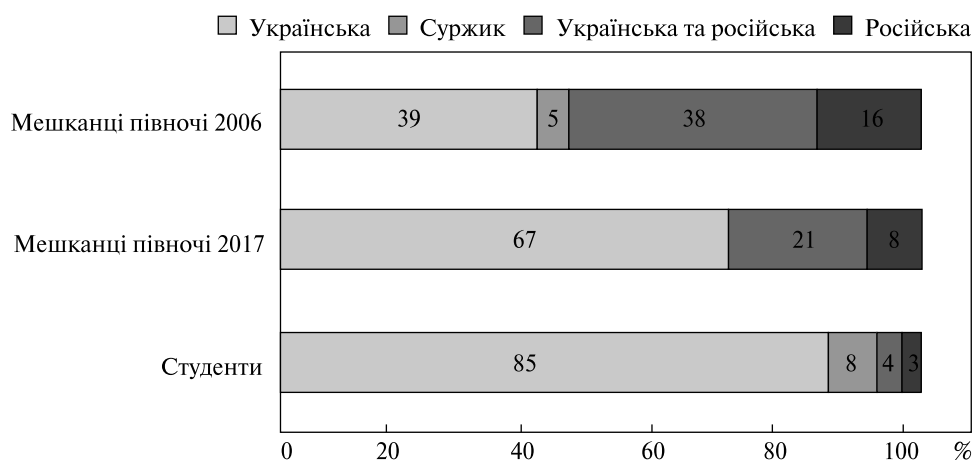
Діаграма 2. Поняття «рідна мова» в розумінні мешканців півночі та студентів закладів вищої освіти міста Житомира.

Порівняння даних опитувань 2006, 2017 рр., а також нашого опитування студентів ілюструє динамічні зміни у виборі рідної мови, які відбулися на північній території упродовж 11 років: збільшився відсоток респондентів з опцією «українська» на близько 11%, і навпаки, тих, для кого рідна російська, зменшився на майже 9%. Серед житомирських студентів етнічна і мовна самоідентифікація практично збігаються.

Погоджуємося із думкою Л. Масенко, що розбіжність між мовною та етнічною ідентифікацією властива переважно українцям і представникам інших, не українського й не російського етносів та є наслідками русифікації [9: 104]. Разом з тим у житомирських студентів результати демонструють позитивні зміни, зумовлені передусім трансформацією підходів до самого поняття «рідна мова», під яким більшість студентів розуміє: «мова моєї країни» (70%), «мова, якою я думаю» (15%), «мова моїх батьків» (5%), «повсякденна мова» (5%), водночас для мешканців півночі загально визначальним в окресленому понятті є «мова мого повсякденного спілкування (42%)», дещо менше «мова моєї країни (28%)», по 11% респондентів вибрали опції «мова, якою я думаю» та «мова моїх батьків» (діаграма 2).

До того ж, українська мова серед студентів має високий відсоток в оцінюванні престижності: 83% — «так» і 4% — «ні». Аналізуючи відповіді на запитання «У повсякденному житті Ви спілкуєтесь...» респондентів північного регіону за 2017 та 2006 рр., спостерігаємо загальну тенденцію до більшого використання української мови та меншого російської.

Попри те, що розбіжність між національністю й рідною мовою у студентів значно менша, ніж у мешканців півночі загалом, в обох порівнюваних групах рівень стійкості чи лабільності мовної поведінки суттєво не відрізняється. Як у мешканців півночі, так і в житомирських студентів спостерігаємо пристосування до мови співрозмовника, проте різною мі-

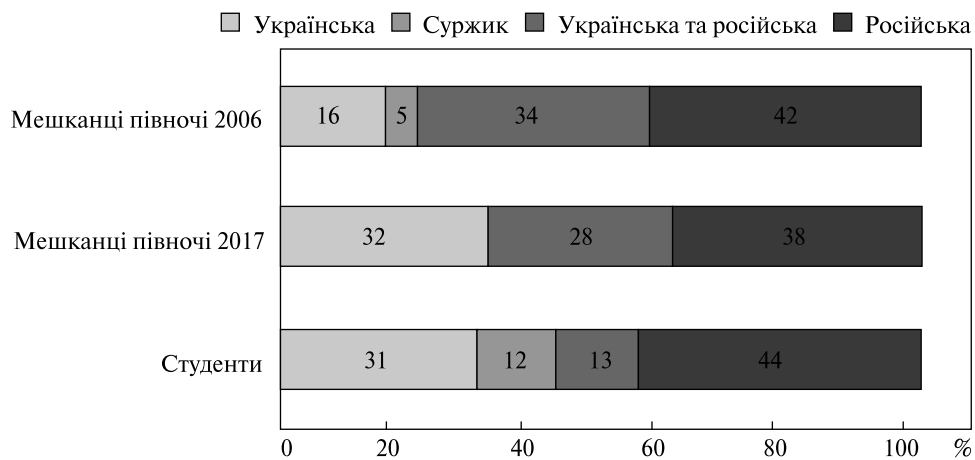
Діаграма 3. Вибір мови спілкування в присутності українськомовних.

рою (діаграма 3): у присутності українськомовних співрозмовників мешканці півночі 2017 р. обирали українську (67%), українську і російську (21%); студенти визначили українську (85%), суржик (8%), обидві мови (4%), значно менше студентів (3%) у такому оточенні використовує російську проти 8% респондентів півночі. Порівняння даних двох опитувань свідчить про тенденцію до активнішого вибору української мови співрозмовника на майже 30% в усьому північному регіоні.

Водночас мовний конформізм українців та їхня звичка підпорядковуватись російському співрозмовникові (діаграма 4) виявляється досить потужно і в жителів півночі, і в студентів, оскільки обидві зіставлені групи, потрапляючи в російськомовне оточення, часто переходять на мову співрозмовника, і ці показники змінилися несуттєво, зокрема опитувані на північній території обрали українську (32%), російську (38%), українську і російську (28%); студенти відповідно українську (30,7%), російську (43,8%), обидві мови (13,1%), суржик (12,5%). Як засвідчують показники, студенти, будучи вимогливішими до свого мовлення, критично оцінюють його як суржик.

Отже, зіставлення даних обох порівнюваних груп дає підстави для висновків, що в студентів майже немає розбіжностей між національною та мовною самоідентифікацією, ці респонденти мають вищі показники у виборі опцій «українець» та «українська мова», ніж мешканці півночі загалом. Імовірно, причиною цього є те, що освітній простір, де перебувають студенти, переважно українськомовний, хоч нерідко на цій території він є також двомовним.

Зіставляючи дані північного регіону за 2006 і 2017 рр. та порівнюючи їх із даними житомирських студентів, спостерігаємо динамічні зміни, зокрема за 11 років на обстежуваній території збільшився відсоток тих, для кого українська мова є рідною (з 68% до 79%). Водночас у студентів як представників молодого покоління, яке народилося і виросло вже в незалежній державі, ця опція становить 96%. Відчутні зміни відбулися за

Діаграма 4. Вибір мови спілкування в присутності російськомовних.

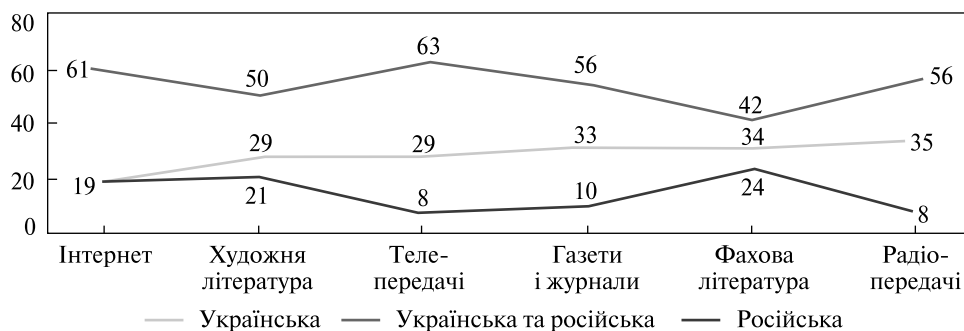
цей час і у виборі російської мови як рідної: пор. 20% у 2006 р. й 11% у 2017 р. супроти 3% у студентських опціях.

Також на українській північній території змінився ситуативний вибір мов: якщо в 2006 р. мовна лабільність стосовно російської мови незначно переважала українську (43% тих, хто говорить російською у присутності російськомовних, проти 40% тих, хто говорить українською в присутності україномовних), то за результатами опитування в 2017 р. збільшилася кількість людей, які обирають українську мову співрозмовника (до 68%), і зменшилася (до 38%) тих, хто спілкується російською в присутності російськомовних). Тобто показники пристосування до російськомовного співрозмовника майже не змінилися, а до українськомовного — зросли майже на 30%). Серед студентів ці показники є ще вищими, оскільки 93% обирає українську мову в українськомовному оточенні. Дещо більшим є й відсоток студентів (44%), які спілкуються російською мовою серед російськомовних співрозмовників, що зумовлено ще й вищим рівнем їхньої загальної освіти і знання мов порівняно з популяцією загалом.

Загалом в усіх опитуваннях засвідчено досить низький рівень мовної стійкості українськомовних: лише близько 30% не переходять на російську мову співрозмовника. Попри те, що українська мова для більшості мешканців регіону є рідною, не всі нею послуговуються в повсякденному вжитку, зокрема з друзями, в родині тощо.

Найбільшою мірою двомовність поширена в сфері споживання інформації, що підтверджують дані масового опитування як по Україні загалом, так і по північному регіону (діаграма 5).

У північному регіоні загалом двомовність у сфері споживання інформації варіює від 42% (читання фахової літератури) до 63% (телепередачі), виключно українськомовної продукції — від 19% (інтернет) до 35% (радіопередачі), російськомовної — від 8% (телепередачі) до 24% (читання спеціальної літератури).

Діаграма 5. Мови споживання інформації мешканцями Північного регіону (2017).

Мовна ситуація в засобах масової комунікації є віддзеркаленням української мовної реальності загалом. На Житомирщині друкована продукція виходить українською та дещо менше російською мовою. У місті Житомирі маємо кілька газет, які представлені лише українською мовою («Сільське життя», «Житомир», «Житомирщина») та українською і російською («Зірка надії», «Експрес-Афіша», «ТелеЭХО», «Православна Житомирщина» тощо), для поляків виходить друком польською і українською мовою газета «Польське слово», українською, російською і польською «Замкова гора». Газети «Житомир і житомиряни», «Факт», «Мегаполіс», «Спутник покупателя», «RIA Інтерес», окрім української та російської, представлені також англійською. У районних центрах місцеві газети друкуються переважно українською мовою («Зоря» м. Овруч, «Відродження» смт. Брусилів, «Малинські новини» м. Малин тощо), лише в кількох містах, у яких досить поширена російська мова, друковані видання виходять двома мовами («Ірша» у м. Іршанськ, «Звягель-Інформ» у м. Новоград-Волинський та ін.), у м. Бердичів виходить польською мовою «Mozaika Berdyczowska» («Мозаїка Бердичівська»).

У Житомирській області є кілька радіостанцій, на яких трансляція ведеться українською та російською мовою, почасти двома мовами розмовляють два ведучі за принципом кожен своєю мовою. У виборі музики дотримуються відведеного ефірного часу для українськомовних пісень, звучать також російськомовні та англійськомовні пісні. Телебачення Житомирщини в переважній більшості є українськомовним. Певний час на каналі СК1 два ведучих свідомо у своїх передачах використовували суржик, насміхаючись з літературних відповідників.

З такого розподілу стає зрозумілим, що відповідно багатьом носіям комфортно також сприймати інформацію (читати, дивитися, слухати ЗМК) тією мовою, якою зручно говорити. Тому проаналізуємо за матеріалами опитувальника можливість жителів Житомирщини вибирати мову для задоволення культурно-інформаційних потреб (теле- та радіопродукції, ЗМІ, читання книжок).

Аналіз даних за 2006 та 2017 рр. показує, що баланс змінився на користь української мови, особливо в тих царинах, що контролюються державою.

Абсолютна більшість (81%) опитаних вважає, що українська та російська мови на цій території мирно співіснують, лише 9% респондентів зазначили, що мови частково конкурують. Отримані результати підтверджують висновки Л. Масенко про те, що «серед населення України конфронтація між україномовною і російськомовною його частинами фактично відсутня» [9: 112].

За даними нашого регіонального опитування (таблиця) половина респондентів вважає, що мешканці досліджуваної території мають змогу читати друковані ЗМІ (газети, журнали) однаково українською та російською мовами, а 41% визначили, що переважно українською. А на запитання, якою мовою реально читають друковані ЗМІ (газети, журнали), відповіли, що рівною мірою українською та російською мовами майже стільки ж респондентів (51%), дещо менше визначили, що українською (39%), тобто розбіжність у відповідях була лише в кількох респондентів.

Відмінності між даними щодо можливостей і реального вибору мов не суттєві.

Отже, проаналізовані результати засвідчили, що в північному регіоні мешканці виявляють бажання і мають змогу сприймати інформацію в ЗМК найбільше українською і російською мовами, трохи менше тільки українською та зовсім небагато російською. Щодо вибору опції «іншою мовою», то це поодинокі відповіді польською, англійською тощо.

Про те, що реальне і бажане споживання медійної продукції збігається, засвідчують і відповіді на запитання, чи забезпечує мовна ситуація можливості українсько- і російськомовного населення задовольняти свої культурно-інформаційні потреби як у масовому 2017 р., так і в нашому регіональному опитуванні. Загалом позитивну відповідь щодо українськомовних дали близько 90% в обох опитуваннях, щодо російськомовних — близько 70%, причому показники регіонального опитування в обох випадках дещо вищі (особливо стосовно російської мови),

Задоволення культурно-інформаційних потреб жителів Житомирщини

	Питання	Варіанти відповіді				
		Переважно українською	Однаково українською та російською	Переважно російською	Іншою мовою	Важко відповісти
Друковані ЗМІ (газети, журнали)	мають змогу читати	40,9%	50,2%	1,4%	0,5%	2,6%
	читають	38,7%	50,5%	2,5%	0,3%	3,7%
Слухати радіо, дивитися телебачення	мають змогу	28,3%	61,5%	2,8%	0,1%	2,9%
	слухають	29,5%	63,9%	3,2%	0,1%	3,3%

що, імовірно, можна пояснити більшою мовною неоднорідністю регіону загалом порівняно з окремою Житомирською областю.

Отже, поліетнічний склад регіону (українці, росіяни, поляки, євреї та ін.) та загальнодержавна мовна ситуація зумовила функціонування в ньому кількох мов. Проаналізовані відповіді мешканців Житомирщини на запитання про можливість вибору мови для задоволення культурно-інформаційних потреб (теле- та радіопродукції, ЗМІ, читання книжок) засвідчили, що свої мовні бажання можуть задовільнити переважно українсько- та російськомовні респонденти, меншою мірою нацменшини, зокрема поляки. Значна частина опитаних сприймає інформацію українською, а понад половина — і українською, і російською мовами. Зіставлення показників опитування 2017 р. із 2006 р. ілюструє вищий відсоток вживання української мови в засобах масової інформації, відповідно, більше українськомовного населення має доступ до українськомовної продукції. Інші нацменшини (окрім російськомовної) мають обмежені можливості задовольняти свої потреби у виборі мови для сприйняття інформаційного простору. Великий відсоток тих, хто зараз сприймає інформацію двома мовами, є потенційними споживачами суто українськомовного інформаційного продукту, тому збільшення його частки за умов високої якості гарантовано не спричинить незадоволення населення, водночас це більшою мірою відповідатиме його національному складу та згодом може позитивно вплинути й на розмовну практику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей Л.Л. Мовний ландшафт Закарпатської області України початку XXI ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2012. 18 с.
2. Бікова Н.М. Типи мовної поведінки в мультилінгвальної ситуації: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Київ, 2006. 16 с.
3. Бурда Т.М. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (молодіжне середовище м. Києва): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2002. 22 с.
4. Данилевська О. Українська мова в українській школі на початку XXI століття. Київ, 2019.
5. Залізняк Г.Л. Масенко. Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній. Київ, 2001.
6. Залізняк Г., Соколова С. Особливості сучасної мовної ситуації у дзеркалі соціології та соціолінгвістики. *Українська мова*. 2018. № 2. С. 3–19.
7. Кудрейко І.О. Соціолінгвістичний портрет малих міст Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Донецьк, 2011. 17 с.
8. Масенко Л. Мовна поведінка особистості у ситуації білінгвізму. Поняття мовної стійкості. *Число*. 2004. № 35. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-bilingv.htm>
9. Масенко Л. Мовна ситуація України: соціолінгвістичний аналіз. *Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації*. За ред. Ю. Бестерс-Дільгер. Київ, 2008. С. 96–131.
10. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації. За ред. Ю. Бестерс-Дільгер. Київ, 2008.
11. Миколенко Т.М. Український міський сленг (на матеріалі усного мовлення тернопільців): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2006. 24 с.
12. Михальчук О. «Мовна поведінка» як категорія української соціолінгвістики. *Мова і суспільство*. 2014. Вип. 5. С. 28–39.

13. Словарь социолінгвістических термінов. Москва, 2006.
14. Соколова С. Дослідження мовної ситуації як міждисциплінарна та міжвідомча проблема. *Українська мова*. 2018. № 1. С. 3–16.
15. Соколова С.О. Мовна ситуація Києва: погляд зовні. *Українська мова*. 2012. № 4. С. 3–17.
16. Соколова С. Основні типи мовної поведінки киян (за даними анкетування). *Українська мова*. 2013. № 2. С. 38–55.
17. Соколова С., Залізник Г. Особливості сучасної мовної ситуації України у дзеркалі соціології та соціолінгвістики. *Українська мова*. № 2. 2018. С. 3–19.
18. Стернин І.А. Модели описания коммуникативного поведения. Воронеж, 2015.
19. Шумарова Н.П. Мовна поведінка як форма вираження ціннісних орієнтацій. *Мова тоталітарного суспільства*. Київ, 1995. С. 100–106.
20. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму. Київ, 2000.

REFERENCES

1. Belei, L.L. (2012). The linguistic landscape of the Transcarpathian region of Ukraine at the beginning of the 21st century: author's abstract. Diss. ... Cand. Filol. Sciences: 10.02.01. 18 p. Kyiv (in Ukr.).
2. Bikova, N.M. (2006). Types of linguistic behavior in a multilingual situation: author. Diss. ... Cand. Filol. Sciences: 10.02.15. 16 p. Kyiv (in Ukr.).
3. Burda, T.M. (2002). Language behavior of a personality in the conditions of Ukrainian-Russian bilingualism (Kyiv youth environment): author. diss. ... Cand. Filol. Sciences: 10.02.01. 22 p. Kyiv (in Ukr.).
4. Danylevska, O. (2019). Ukrainian language in the Ukrainian school at the beginning of the XXI century: sociolinguistic essays: monograph. Kyiv (in Ukr.).
5. Zalizniak, H., Masenko, L. (2001). The Language Situation of Kyiv: Today and Future. Kyiv (in Ukr.).
6. Zalizniak, H., Sokolova, S. (2018). Features of the Modern Language Situation in the Mirror of Sociology and Sociolinguistics. *Ukrainian Language*, 2, 3–19 (in Ukr.).
7. Kudreiko, I.O. (2011). Sociolinguistic portrait of small cities of Donetsk region: author. diss. ... Cand. Filol. Sciences: 10.02.01. 17 p. Donetsk (in Ukr.).
8. Masenko, L. (2004). Language behavior of the individual in the situation of bilingualism. The concept of linguistic stability. *Number*, 35. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-bilingv.htm>
9. Masenko, L. (2008). The Language Situation of Ukraine: Sociolinguistic Analysis. *Language Policy and the Language Situation in Ukraine: Analysis and Recommendations*. Edited Y. Besters-Dilger. P. 96–131. Kiev (in Ukr.).
10. Language Policy and the Language Situation in Ukraine: Analysis and Recommendations. (2008). Edited Y. Besters-Dilger. Kyiv (in Ukr.).
11. Mykolenko, T. M. (2006). Ukrainian urban slang (on the material of Ternopil oral language): abstract. diss. ... Cand. Filol. Sciences: 10.02.01. 24 p. Kyiv. (in Ukr.).
12. Mykhalchuk, O. (2014). “Language behavior” as a category of Ukrainian sociolinguistics. *Language and Society*, 5, 28–39 (in Ukr.).
13. Dictionary of Sociolinguistic Terms. (2006). Moscow (in Rus.).
14. Sokolova, S. (2018). Investigation of the language situation as an interdisciplinary and interdepartmental problem. *Ukrainian language*, 1, 3–16 (in Ukr.).
15. Sokolova, S.O. (2012). The Language Situation of Kyiv: An Outward Look. *Ukrainian Language*, 4, 3–17 (in Ukr.).
16. Sokolova, S. (2013). The main types of linguistic behavior in Kiev (according to the survey). *Ukrainian language*, 2, 38–55 (in Ukr.).
17. Sokolova, S., Zalizniak, H. (2018). Features of the Modern Language Situation of Ukraine in the Mirror of Sociology and Sociolinguistics. *Ukrainian Language*, 2, 3–19 (in Ukr.).
18. Sternin, I.A. (2015). Models for the description of communicative behavior. Voronezh (in Rus.).
19. Shumarova, N.P. (1995). Language behavior as a form of expression of value orientations. *The language of a totalitarian society*. P. 100–106. Kyiv (in Ukr.).

20. Shumarova, N.P. (2000). Language competence of the individual in the situation of bilingualism. Kyiv (in Ukr.).

Статтю отримано 28.11.2019

Maria Bovsunovska, PhD student
of the Department of Stylistics, Language culture and Sociolinguistics,
Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine
4 Hrushevskiy St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: mariabovsynovska@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4982-9579>

LANGUAGES IN THE CULTURAL AND INFORMATION SPACE OF ZHYTOMYR REGION

The article describes the national-linguistic self-identification of the residents of the northern region of Ukraine according to a mass survey conducted in 2017 within the framework of an international project, compared to the answers of students from Zhytomyr higher educational institutions to the questionnaire developed by the author and compared with the data of that region in 2006. The linguistic self-identification of Ukrainians in the Zhytomyr region is higher than that of the residents of the northern region as a whole, although Ukrainians identify themselves with approximately the same number of respondents - over 90% - students have national and linguistic identities almost equal, which is related to the evolution of the concept of "native language" 70% of students understand it as "my country's language".

In 2017, compared to 2006, in the northern region, 28% (up to 68%) increased the number of people who choose Ukrainian as an interlocutor, among students this figure is 85%, but only about 30% do not switch to Russian with Russian-speaking (16% in 2006). It has been found that the bilingualism of 50-60% is widespread in the area of information consumption. Residents of the studied territory are able to satisfy their cultural and informational needs (consumption of television and radio production, mass media, reading books) in Ukrainian and Russian, national minorities Poles in particular, have fewer opportunities. Comparison of surveys indicators 2017 and 2006 illustrates the higher percentage of Ukrainian language use in the media.

Keywords: *linguistic behavior, linguistic situation, linguistic self-identification, linguistic stability, situational choice of language, linguistic conformism, switching of linguistic codes.*